

ISSN
2547-989X

Sinop Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi

Araştırma Makalesi

Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7 (1), 306-322

Geliş Tarihi:08.01.2023 Kabul Tarihi:05.04.2023

Yayın: 2023 Yayın Tarihi:31.05.2023

<https://doi.org/10.30561/sinopUSD.1231132>

<https://dergipark.org.tr/sinopUSD>

ÖĞRETİMDE DEĞİŞEN MEKÂN VE YENİ YATAY ONTOLOJİ

Nadir ATEŞOĞLU*

Öz

Mekâna sahip olmak bir etkileşim biçiminde temel öğelerden biridir. Öğretim mekânının yüz yüze veya uzaktan-dijital bir biçimde kullanımı akademisyen ve öğrenciler arasındaki iktidar ilişkisini derinden etkilemektedir. Halihazırda yüz yüze öğretimde kullanılan derslik ve amfiler -yapısı gereği- kapatma, gözetleme ve denetlemeye elverişli mekânlardır. Öğretimde mekân bu şekilde kullanıldığında taraflar arasındaki ilişkiyi zorunlu olarak ve belirli bir ölçüde hiyerarşik bir biçime dönüşmektedir. Öte yandan günümüzde öğretim mekânı sanal bir yöne doğru evrilmektedir. Dijitalleşme ve onun beraberinde getirdiği bağlantısallık, sahip olduğu sanallık ve somut bir mekân tanımlanmazlık nedeniyle yapısı gereği hiyerarşik ilişki biçimine uygun değildir. Bu durum bir taraftan eskisine göre çok daha yatay ve bağlantısal bir öğrenme anlamına gelmekte ve diğer taraftan öğrenci ve akademisyenler arasındaki ilişki biçimini yeniden yapılandırmaktadır. Bu çalışmada öğretimin sanallaşmasıyla, üniversitelerde öğrenci ve akademisyenler arasındaki iktidar ilişkisini nasıl değişebileceği tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Öğretim Mekânı, Dijital Öğretim, İktidar ilişkileri, Üniversite

Changing Environment in Teaching and New Horizontal Ontology

Abstract

Owning space is a fundamental element in any form of interaction. The face-to-face or remote-digital use of the teaching space deeply affects the power relationship between academics and students. Classrooms and lecture halls currently used in face-to-face teaching are - due to their structure- suitable places for closure, surveillance and inspection. When space is used in this way in education, the relationship between the parties is necessary and to a certain extent turns into a hierarchical form. On the other hand, today's teaching space is evolving in a virtual direction. Due to digitalization and the connectivity it brings, its virtuality and lack of a concrete place, it is not suitable for hierarchical relationship form by its nature. On the one hand, this means much more horizontal and connective learning than before, and on the other hand, it restructures the relationship between students and academics. In this study, it

* Dr., Sinop Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, natesoglu@sinop.edu.tr <https://orcid.org/0000-0003-0561-3562>

is discussed how the power relationship between students and academicians in universities can change with the virtualization of teaching.

Keywords: Teaching medium, Digital teaching, Power relations, University

Giriş

Modern öğretim kurumları olarak üniversiteler belirli bir bürokratik işleyişe sahiptirler. Genellikle dikey bir ilişki biçimine dayanan bu bürokrasinin temel nedeni üniversitelerin belirli hedeflere ulaşma çabasına dayanmaktadır. Modern kurumlar olarak Üniversiteler mevcut bürokrasilerini özellikle klasik örgün öğretim yeri olan derslik ve amfilerde kolaylıkla uygulamaya koyabilmektedirler. Bu mekânın merkezde olduğu sınırlandırıcı bir bürokrasidir. Mekânla bütünleşmiş ve ondan güç alan bu bürokrasi, öğrencileri hem mekânsal -sınıfta olma- olarak ve hemde zamansal - zamanınsa orada olma- açısından denetlemeye imkan vermektedir. Bu bir tür denetleyici gözetime imkân vermek anlamına gelir (Gatto, 2019, s. 43). Örgün öğretimin mekâna içkin mevcut bu yapısı; ders işlenen mekânların akademik iktidar odaklı olarak dikey bir biçimde düzenlenmesi ve öğrencilerin bir alana konumlandırılması - sıkıştırılması- şeklinde ete kemiğe bürünmektedir.

Öğretim mekânı, bu çalışmada öğrenmeye aracılık eden ortam anlamında kullanılmaktadır. Öğrenme ortamı somut derslikler gibi bir mekân olabileceği gibi öğrenci ve akademisyenlerin birbirlerini uzaktan dijital araçlarla görebildikleri veya sadece duyabildikleri sanal dijital mekânlar da olabilir. Covid - 19 pandemisinin de zorlamasıyla tüm dünyada deneyimlenen uzaktan öğretim sürecinin birçok sonuçları oldu. Örneğin, eğitim olanaklarına eşitsiz erişim, gerçek öğrenmenin sağlanamaması, (Ülger, 2021) ezber ve kopyaya yönelme ve bunları önlemede Üniversitelerin yetersiz kalması (Tüzün & Yörük-Toraman, 2021) gibi birçok sorun ortaya çıktı. Ancak aynı sürecin öğrenci ve akademisyenler arasındaki etkileşimi de dönüştürdüğü ve onu yeniden yapılandığı da görülmektedir. Dijital uzaktan öğrenme, öğrencilerle akademisyenler arasındaki iktidar ilişkilerinin öğrenci lehine değişmesine ve eskisine göre çok daha yatay bir ilişki biçiminin hüküm sürmesine neden oldu (Ateşoğlu, 2022, s. 130). Bu yeni durum, öğretimin kalitesinde bir azalmaya neden

olup olmaması paranteze alınır, basit bir iletişim biçimi değişikliği olmanın çok ötesinde sonuçlar doğurabilir.

McLuhan (1967) “Asıl mesaj araçtır” derken iletişimin meydana geldiği ortamın sadece iletilmek istenen mesajı iletmediği fakat o aynı zamanda mesajın alan ve verenlere örtük başkaca direktiflerde verdiğini anlatmak istemektedir. Benzer şekilde Tina Besley, daha yatay ve özgürlükçü öğrenme ortamının öğrenciler için daha az baskı ve dolayısıyla kendini daha rahat ifade edebilme imkânı anlamına geldiğini belirtmektedir (2005, s. 87). Böylece iktidar ilişkisinden arınmış yatay bir etkileşim sadece yatay bir ilişki biçimini imlememekte o aynı zamanda öğrencilerin etik davranış biçimine yönelmelerinin de zeminini hazırlamaktadır. Bu bireylerin özgür düşünme, özgür ifade ve özgür tercihlerde bulunma eylemlerini mümkün kılan bir pratik eyleme biçimidir. Foucault’a göre etik, özgürlüğün düşünülerek yapılan bir pratiği ve özgürlük de etğin ontolojik ön koşuludur (2016, s. 23). Dolayısıyla öğretimde uzaktan dijital ortam, hiyerarşiye dayanmadığı varsayımı altında öğrencilerin etik davranış biçimlerine ve sisteme gönüllü katılımlarına imkân veren bir öğrenme biçimi anlamına gelebilir. Bununla birlikte bu sürecin etkileşim biçimini değiştirdiği ölçüde yeni davranış biçimleri için bir başlangıç noktası oluşturduğunu uzaktan öğretime geçilir geçilmez tüm öğrenilmiş davranış kalıplarının hızlıca değişeceğini de beklememek gerekir.

Yöntem

Bu çalışmanın yöntemi kitap, tez ve makale gibi verilerden elde edilen bilgileri içeren literatür taramasına dayanmaktadır. Var olan kaynak ve belgeleri inceleyerek veri toplamaya literatür taraması denir. Ayrıntılı ve kapsamlı bilgiler elde etmek için nitel araştırmalarda sıklıkla tercih edilmektedir. Tarama ile yazılı belgelerin içeriği titizlikle ve sistematik bir biçimde analiz edilebilir (Wach, 2013). Bu araştırma kapsamında sırasıyla dokümana ulaşma, orijinalliğini kontrol etme, belgeleri anlama, analiz süreci ve veriyi kullanma aşamaları (Kıral, 2020) takip edilmiştir.

Öğretim Mekânları ve Değişimin Yönü

Öğrenciler ve akademisyenler arasındaki iktidar ilişkisinde “mekân” temel unsurlardan biridir. Tüm iktidar uygulamaları mekâna içkindir. Çünkü mekâna sahip olanlar iktidar sahibi egemenlerdir. Böylece iktidar sahipleri tüm kazanımlarını depolayabilirken ona tabi olanlar bu imkândan yoksun kalırlar (De Certeau, 2009, s. 54). İktidara tabi olanların -bu çalışmada öğrenciler- kolay bir şekilde denetlenebilmeleri için onların kendilerine ait olmayan belirli bir mekâna sevk edilmeleri gerekir (De Landa, 2018, s. 130). Derslik ve amfilerin yapısı ile öğrencilere karşı akademisyenin konumlanması dikey bir hiyerarşi barındırmaktadır ve bu panopticon’a benzer bir gözetlenme hissi verecek bir mekân dizaynı anlamına gelir. Gözetlenen özne olarak öğrencilerin davranışı bu nedenle genellikle doğallıktan uzaklaşma eğilimindedir. Bu öğrenciler açısından bir tür kendini sınırlandırma ve farklı gösterme durumudur.

Bunun nedeni öğrencilerin mekâna sahip olan akademik iktidarın “normallerini” merkeze alarak kendi tepkilerini buna göre belirlemek istemeleridir. Burada öğrenciler -en azından belirli bir süre- kendi şahsi düşüncelerini bastırmakta veya farklı görünmeyi tercih etmektedirler (Ateşoğlu, 2022). Öğrenciler bu tür bir karar alma sürecinde değerlerini -en azından belirli bir süre- askıya alarak araçsal bir rasyonaliteyi devreye sokarlar ve formel bir neden-sonuç analizi yaparlar. Burada yapılan analizin sonunda ortaya çıkan düşünceye uygun bir davranış biçimi tercih edilmekte ve onun faydasına odaklanılmaktadır (Nozick, 1993, s. 133). Dolayısıyla bu durum akademisyenler ve öğrenciler arasındaki iletişimin doğallığına zarar verir ve iktidar içeren bir ilişki biçimine dönüşür. Öğrenciler açısından durum, değerleri paranteze alma ve mezun olmaya odaklanma şeklinde somutlaşmaktadır. Doğal olarak iktidar içeren bu ilişki ve etkileşim biçimi, öğrencilerde etik sayılamayacak bir davranış biçimine neden olmaktadır.

Bununla birlikte pandeminin ivme kazandırdığı somut mekânın olmadığı dijital bir öğrenme, tüm bu ilişkileri değiştirmiş ve yeniden biçimlendirmiş görünmektedir. En basit anlamıyla dijital öğrenme, dijital olarak oluşturulmuş bilgilerin kullanıldığı öğrenmedir (Fawns, 2019, s. 144). Dijital öğrenmenin bu denli yaygınlaştığı

bir noktada doğal olarak akademisyenler ve öğrenciler arasındaki ilişkiler de değişmeye başlamıştır. Fawns'ın (2019) Ward ve Dreyfus'a atf yaparak ileri sürdüğü üzere günümüzde öğrenme, yüz yüze ve çevrimiçi, eş zamansız ve eş zamanlı, bedensel ve bilişsel biçimleri harmanlayarak sınıfın ve bilgisayarın ötesine taşmaktadır (s. 136). Öğrenme artık diğerleri ile ilişkide sınıf içinde ve dışında diğer insanlarla etkileşim içindeyken veya dijital bir ağ kullanarak karşılıklı veya tekil bir biçimde tüm bunların orantısız bir birleşimiyle hibrit bir şekilde ve sürekli olarak- gerçekleşmektedir.

Bu tespitler bize dijital öğrenmenin yaygınlaşmasıyla birlikte öğrenmede zaman ve mekân algısının da önemli ölçüde değişmeye başladığını göstermektedir. Öğretim aracındaki bu değişiklik, McLuhan'ın (1967) kehanetini haklı çıkarırcasına, öğretim sürecindeki tüm ilişki biçimini yeniden yapılandırmaya başlamıştır. Öğretim aracı (ortamı) değiştiğinde buna bağlı olarak tüm iletişim ve etkileşim de değişerek önceki iletişim ortamının imlediği tüm örtük mesajlar yerini yeni öğretim ortamının örtük mesajlarına bırakmıştır. Kısaca iletişim aracı değiştiğinde sadece basit bir iletişim kanalı değişikliği olmamakta yeni iletişim aracının kendi kurallarını koyduğu bir bağlam değişikliği de olmaktadır.

George Siemens ve Stephen Downes'in ileri sürdüğü "bağlantıcılık" yaklaşımına göre öğrenme ağlar üzerinden gerçekleşir ve bilgiye ulaşmayı sağlayan kanalları oluşturan bu ağlar bilginin kendisinden çok daha önemlidir (aktaran Bozkurt, 2019, s. 603). Dijital ağları her zaman kullanıma açık dev bir sinir ağı gibi düşündüğümüzde bu ağlardan istenildiği kadar bilgi istenilen herhangi bir amaç için çekilebilir. Ağların sınırı, öğrenenlerin ağlar üzerinde ne kadar, hangi yöne ve hangi amaçlar için ilerlemek istediğiyle ilgilidir (Bozkurt, 2019, s. 603). Hızlı dijital ağlar sayesinde hem bilgiye ulaşma hem de öğrenciler arasındaki etkileşimdeki bu hız öğrenci ve akademisyen arasındaki iktidar ilişkisinde öğrencileri daha güçlü bir pozisyona itmektedir.

Bağlantısal öğrenme, günümüzün dijital bilgi çağında ağlar üzerinde öğrenmeyi açıklayan bir öğrenme kuramıdır (Bozkurt, 2019, s. 601). Bugün yükseköğretimde sosyal medya uygulamalarını ve dijital araçları daha yaygın ve etkin kullandıkları ölçüde öğrenciler belirli bir konum kazanmış gibi görünmektedir. Çünkü öğretim aracı artık her an bağlantıda kalmaya ve diğerleriyle anlık iletişime şimdi çok daha müsaittir. Bu durum mekâna sıkışmış eski öğretime göre çok daha ağlara dayalı ve yatay bir öğrenme şekli anlamına gelebilir. Dijital öğrenmenin beraberinde getirdiği bu kavram “bağlantısal öğrenme” yaklaşımıdır.

Dijital öğrenmenin bir sonucu olan bağlantısal öğrenmenin yaygınlaşması, öğrenme sürecindeki etkileşim biçimini değiştirdiği ölçüde mevcut iktidar ilişkisini yeniden biçimlendirmektedir. Bu durum tüm değişim anlarında olduğu gibi bir belirsizliğe de neden olmaktadır. Jandrić ve arkadaşlarına göre (2018) mevcut dijital gelişme kimsenin üzerinde fazla düşünmediği ancak mevcut öğretimin resmi sınırlarını aşan bir nitelik kazanmıştır ve bu durum öğretimde ucu açık bir belirsizliğe neden olmaktadır (s. 896). Bu nedenle akademisyenler henüz tam olarak denetlenemeyen ve nereye gideceği öngörülemeyen bu yeni yaklaşımlara mesafelidirler. Genellikle dijital öğrenmenin negatif yönleri -veriye erişimde adaletsizlik, denetimin zorluğu ve öğrenmenin gerçekleşmemesi vb.- üzerinde durulur. Ancak Feenberg (2017) ve Rose’ un (2017) da belirttiği üzere temel sorun, dijital teknolojinin kendisinden veya onun etkin kullanılmayışından kaynaklanmaz. Sorun daha çok yeni teknolojileri ve uygulamaları mevcut eğitim ekolojilerine geleneksel akademik uygulamalara ve değerlere saygı duyacak ve uygun olduğu yerde koruyacak şekilde entegre etmedeki başarısızlıktan kaynaklanır (aktaran, Fawns, 2019, s. 138). Bu nedenle öğrenmenin dijital hale gelmesi, yeterli denetim mekanizmaları oluşturulmadığında akademik iktidarlar tarafından kolayca onaylanmaz. Bu anlaşılabilir çünkü yeni uzaktan ve dijital öğrenme biçimi mevcut sistemin kontrol mekanizmalarına, ilişki ve iletişim biçimlerine bir tür meydan okumaktadır.

Hollander’ a (2021) göre günümüzde kampüslerde yürütülen yüz yüze öğretime tamamıyla geri dönülemez. Çünkü artık öğrenciler online dijital öğrenmenin

konforunu deneyimlemişlerdir. Öğrencilerin online öğretimin konforundan memnun oldukları görüşüne katılmakla birlikte buna neden olan faktörün sadece etkin zaman kullanımı ve aileye daha fazla zaman ayırmakla ilgili olmadığı bunun aynı zamanda okulun bürokratik mekânsal ve zamansal kısıtlamalarından kurtulmakla da -maruz kalınan iktidar baskısıyla- ilgili olduğunu ileri süreceğim. Çünkü sanal ağ ortamları genellikle yatay iletişimi destekleyen dijital bir yapıya sahiptirler. Dijital öğretim, aktarmaya ve aktardığını istemeye dayanan bir sistem yerine bireyin katılımını merkeze alan ve öğrenen ve öğretmenin aktif iletişimine odaklanan bağlantısal bir sistemi zorunlu kılmaktadır (Kop, 2011, s. 20).

Bu zorunlu olarak artık iki yönlü hatta çok yönlü bir süreçtir. Dijital eğitim ilericidir ve o geleneksel olmayan yenilikçi bir duruşu temsil etme eğilimindedir. Geleneksel yaklaşımın aksine dijital eğitim, kendisini özgün ve ana akım eğitim projesinden farklı bir şekilde konumlandırmaktadır (Knox, 2019, s. 364). Diğer yandan dijital dönemde araçsal dijital teknolojiler, hayatın her alanına o kadar nüfus etmiştir ki artık onlar sadece egemenlerin değil egemen güce tabi olanların da rahatlıkla kullanabileceği araçlardır. Artık amfî ve dersliklerin yerini dijital araçlar almakta tabir yerindeyse artık taraflar bir tür yuvarlak masa etrafında toplanmaktadırlar. Bu yeni ve yatay bir ontolojidir.

Birchall'e göre günümüzde dijitalleşmeyle birlikte gözetim de ortaklaşmaktadır (2017). Bugün artık önemli olan dijital aracın yönüdür ve müşterek gözetimin konusu, verilerle aynı anda çalışanlar ve verilerin kimin üzerinde çalıştığıdır. Tüm veriler ders dokümanları ve ders videoları kayıt altındadır. Bu nedenle artık gözetleyen ve gözetlenenler gibi kavramlar önemini yitirmektedir. Çünkü artık herkes hem gözetleyen hem de gözetlenen konumundadır. Dokümanlara istenildiği yerden ve istenildiği zaman erişilebilir. Sürekli herkesin birbirini gözetlenmesine imkân veren kayıt altındaki bir sitemde ve hiç muğlak -takdir hakkı- bırakılmayan bir yönetim alanında artık akademik otoritelerin öğrencileri denetlemesi zorlaşmaktadır (Ateşoğlu, 2022, s. 165). Tüm bu gelişmelerin öğrencilerin lehine olup olmaması bir yana

gelişmelerin mevcut seyrinin üniversitelerdeki Ortodoks öğretim yaklaşımlarını aşındırdığı net biçimde görülmektedir.

Öğretimde İktidar Kullanımı ve Gönüllü Katılım

Foucault, disiplinci iktidar yaklaşımı çerçevesinde modern bir kurum olarak üniversiteleri eleştirmektedir. Ona göre her yerde olduğu gibi üniversitelerde de bir iktidar -güç- ilişkisi bulunur. Üniversite öğretimi çerçevesinde yükseköğretim sistemine dahil olan öğrenciler belirli bir bürokrasiye dahil olduklarında onunla birlikte bir denetim ve gözetim alanının da parçası haline gelmektedirler (2016, s. 77). Bir tarafta kural koyan ve onu uygulatan akademik otoritelere karşın diğer yanda kurallara uymak zorunda olan öğrenciler bulunur. Akademisyenlerin ders anlatımı dışında sınıf düzenini sağlama, kimin ne kadar konuşacağına karar verme ve kimin ne kadar öğrenip öğrenmediğini denetlemek için sınavlar yapma gibi görevleri vardır. Değerlendirme yapma yetisine sahip olmak iktidarı sürdürmenin önemli bir aracıdır. Değerlendirmeyi sağlayan sınavlar bu anlamda denetim alanının bir enstrümanına dönüşür (Foucault 2019, s. 280). Buna karşın öğrenciler mevcut kurallara uymak durumundadırlar.

Foucault (2019) böylece eğitim sistemini öğrencileri çeşitli teknikler kullanarak denetleyen, onları bir düalizmin öteki tarafı olarak kodlayan bir araç olarak görür (s. 278). Eğitim sistemi bu işi bilginin gücünü kullanarak yapmaktadır. Çünkü ona göre bilgi ve iktidar birbirinden ayrılmaz (Foucault, 2016, s. 77). Üniversitelerde bir yanda bilgiyi temsil edenler diğer yanda öğrenmek durumunda olanlar bulunur. Bu durum doğası gereği bir iktidar ilişkisini zorunlu kılmıştır. Diğer taraftan Foucault (2016) iktidar ilişkisinin olduğu her yerde doğal olarak bir direniş de bulunduğunu ileri sürmektedir (s. 50). Tüm bu görüşler, akademik otoritelerin yaptıkları her düzenleyici işleme karşı öğrencilerde -ister ilk bakışta net bir biçimde görünün ister görünmesin- bazı karşı tepkisel davranışların geliştiğini göstermektedir (Ateşoğlu, 2022). Bu karşılıklı düalist durum amfi ve sınıflarda verilen eğitimlerde iktidar ilişkisinin sürekli yeniden üretimine neden olan bir döngüye dönüşmektedir.

Elbette Foucault iktidar analizlerinde sadece mekân kullanımına odaklanmamaktadır. Ancak o iktidarın her yerde -mekânda- olduğunu iddia ettiğine göre bu bizi zorunlu olarak gözetleme ve bir mekâna kapatılma olgularına götürmektedir. Diğer bir değişle mekân unsurunu dışarıda bırakarak iktidar ilişkilerini analiz etmek imkânsız görünmektedir.

Apple “Eğitim ve İktidar” isimli çalışmasında eğitim sistemindeki hiyerarşiye odaklanarak eğitim sistemine içkin bir hiyerarşinin olduğunu ve bunun sınıf ortamındaki iletişim biçiminden kaynaklandığını ileri sürmektedir (2012, s. 65). Ona göre bilgiye sahip olan taraf olarak öğretenlerin sınıfta kurdukları, demokratik olmayan iletişim biçimi, otoriterliğin temel sebebidir. Öğrenciler ve öğretenler arasındaki iletişimin biçiminin etkisi sanıldığından çok daha yüksek olabilir (s.27).

Mevcut öğretim sisteminin yapısal olarak aktarmacı olduğunu ve bu durumun öğrencileri pasifize ederek sinikleştirdiğini ileri süren görüşler de bulunmaktadır (Freire, 2019, s. 90). Aktarma ve onu aynen geri isteme bürokratik bir sınav sistemiyle hayata geçer. Freire’e göre böyle bir sistem sorunludur. Çünkü -gerçek bir öğrenmenin aktarmacılığa dayalı olarak gerçekleşip gerçekleşmemesi bir yana- öğrencileri doldurulması gereken boş kaplar gibi gören böyle bir öğretim ve değerlendirme sistemi ister istemez belirli oranda bir otoriterlik içerir. Bunun nedeni mevcut öğretim sisteminin zihnindeki ideal öğrenci tipinin anlatılanı aynen geri veren, uysal bir öğrenci profili olmasıdır. Diğer taraftan mevcut öğretim sistemi klasik yapısıyla öğrencileri sinikleştirmekte ve pasifize etmektedir (Gatto, 2020, s. 199). Öğrenciler bu anlamda öğrenme eylemine geçtikleri an -o paketin içerisinde- disipline edilmeyi de deneyimlemiş olurlar.

Foucault ve takipçilerine göre mevcut öğretim sistemi gözetleyip denetlemeye, katılımsız ve etkileşimsiz aktarmaya ve sınıf/amfi ortamlarındaki iletişimin biçiminin beraberinde getirdiği bir hiyerarşiye dayanmaktadır. Ancak hiyerarşi içeren tüm bu yapısal unsurlar özellikle belirli somut mekânı kapsayan alanlarda yani derslik ve amfilerde uygulama alanı bulabilir. Deleuze’un da belirttiği üzere disiplin

toplumlarının kapatma merkezlerine ihtiyacı vardır (2021). Okullar öğrencilerin belirli bir süre kalmak zorunda olduğu mekanlardır ve bu yönüyle onlar bir tür disiplin mekanlarına dönüşmüşlerdir (Foucault, 2016, s. 151). Öğrencileri saymak -devam zorunlulukları gibi- sınıflandırmak -başarılı / başarısız- gibi unsurlar disiplin toplumunun mekânın belirleyiciliğine ilişkin önemli unsurları arasındadır. Dolayısıyla mekân odaklı geleneksel öğretim sisteminin doğal sonucu diye iletişim biçimidir.

Mekânın kullanımı üzerinden kurulan otorite (Foucault), demokratik olmayan iletişim biçimi (Apple) veya aktarmaya dayanan (Freire) ve öğrencileri pasifize eden (Gatto) öğretim sistemi uzaktan dijital öğrenme araçlarının kullanılmasıyla etkisizleşmektedir. İlk olarak eski somut mekân ve onun ilişki biçimi yok olmuştur. İkinci olarak aktarma ve aktardığını geri istemeye dönük sınav sistemi artık işlevsizleşmiştir. Derslerden geçmek kolaylaşmış artık kayıtlı dersler istenildiği yerden ve istenildiği kadar tekrar izlenebilmektedir. Devamsızlık, dersi kaçırma, konuyu anlayamama, sınavlardan kalma ve bunlar üzerinden oluşabilecek tüm akademik otoriteler etkisizleşmektedir.

Üniversite öğrencilerinin büyük bir kısmı, derslerde söz almadıklarını ve bu durumun uzaktan öğretim döneminde de aynen devam ettiğini belirtmektedirler. Öğrencilerin sadece ders geçmeye odaklandıkları görülmektedir (Ateşoğlu, 2022, s. 109). Akademik sistem bugün özellikle dijital öğrenmede öğrencileri yerli yurtlulaştırmak için onların olabildiğince derslere katılımına odaklanmak durumundadır. Pandeminin ardından yaklaşık üç yıl geçtikten sonra -etkisi bugün azalmış olsa da- dijital öğrenmenin hız kazandığı ve öğretim sisteminin mekânı, kavramları ve iletişim biçimini esaslı bir şekilde değiştirdiği söylenebilir. Mekân ve hatta zamandan bağımsız online/offline derslerin işlenebilmesi, öğrencilerin tüm bu deneyimleri yaşamaları, onların artık eskisi kadar kolay kontrol edilemeyeceği anlamına gelmektedir.

Günümüzde mekân ve zaman sınırlayan kurumlara ihtiyaç yoktur çünkü bilgi, bu kurumlar olmadan da karşı tarafın rızasıyla çok kolay aktarılabilir. Bugün

birilerinin kontrol edilmesi için onların iktidarın mevcut sistemine dahil olmaları yeterlidir. Çünkü bilgi iktidarla öylesine bütünleşmiştir ki bireylerin herhangi bir kanal üzerinden bilgiye ulaşmaları onların bir talimatı da otomatik olarak alacakları anlamına gelmektedir (Deleuze, 2021). Ancak bugün -en azından uzaktan öğretim verildiği süreçte- belirli bir mekâna kapatılanların almak zorunda oldukları bir enformasyondan değil kendi mekanlarından kendi arzularıyla sisteme dahil olmak isteyen veya istemeyenlerin enformasyonlarından söz edilmektedir. Bu ise öğrencilerin kendi rızalarını zorunlu kılan ve bunu yaptığı ölçüde onları etik davranışlara yönlendiren yeni bir mekanizma demektir.

Diğer taraftan bugünün dijital dünyasında bilgiyi tamamıyla belirli bir iktidar odağının kontrol edebilmesi hemen hemen imkansızdır. Üstelik artık bilgi tek bir kaynaktan gelmemektedir ve o artık herkese eşit mesafededir¹ (Clinton & Logan, 2011, s. 168). Bu nedenle günümüzde gönüllü katılım eskisinden çok daha önemli hale gelmiştir. Gönüllü katılım, iktidar eden ve ona muhatap olan olarak ortaya çıkan karşılıklı bir düalizm yerine her iki tarafın eşitlendiği daha yatay bir süreci imlemektedir. Klasik sınıf mekanlarında doğrudan veya online kanallar aracılığıyla bir bilgi transfer edildiğinde öğrencilerin bu bilginin içeriğine dahil olmaları, derslere aktif katılım göstermeleri beklenir. Oysa öğrenciler genellikle kendilerine faydalı olduğunu düşündükleri ölçüde derslere odaklanma eğilimdedirler (Ateşoğlu, 2022, s. 109). Bu durumda “gönüllü katılım” yapısı gereği bir tarafın diğeri üzerindeki beklentileriyle değil, ancak her iki tarafın rızasıyla uygulama alanı bulabilir. Karşılıklı rızaya dayanan her ilişki biçiminde -sözleşmede- olduğu gibi bu tarafların eşit olduğu bir ilişki biçimini imler.

¹ Bununla birlikte online ve offline uzaktan öğretim derslerine teknik ve maddi imkânsızlıklar yüzünden öğrencilerin adil bir şekilde erişemedikleri durumlar da vardır ve bu çalışmada bu durum çalışmanın ana hedefleri doğrultusunda paranteze alınmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Eğitim sisteminin yapısı gereği iktidar uygulayan buyurgan ve denetleyici bir yapıya sahip olması (Foucault 2016, s. 151), başkasının mekânında bulunan bireyin değişen davranışları (De Certeau, 2009, s. 55), kişileri belirli bir mekâna sevk etmenin iktidar denetimini kolaylaştırdığı (De Landa, 2018, s. 130) görüşleri düşünüldüğünde öğretim verilen ortam ve araçların değişmesi ile yükseköğretimde var olan ilişki ve etkileşim biçimlerinin de değiştiği görülmektedir. Ancak günümüzde dijitalleşme hayatın her alanında beklenmedik bir biçimde nüfuz ettiğinden artık dijital araçları iktidar edenlerin diğerleri üzerinde kullandığı dikey bir enstrüman yerine herkesin kendi konumunu kuvvetlendirmek için kullandığı daha yatay bir enstrüman gibi düşünmek gerekmektedir. Dolayısıyla dijital öğrenme yöntemi bugün öğrencilerin sınıflandırılması, kıyaslanması ve değerlendirilmesine hizmet eden bir teknoloji değildir. O bugün daha ziyade akademisyen ve öğrencileri eşitleyen bir araca dönüşmektedir. Bu durum Ortodoks eğitime göre yeni ve daha yatay bir yaklaşımdır.

Dijital artık hayatın her yerindedir. Öğrenciler her zaman çevrimiçidir. Bu müthiş bir hızla iletişim ve sürekli bağlantısallık anlamına gelir. Çünkü artık herkes kendi mekanındadır ve mekâna sahip olanın diğerlerinin davranışlarını belirleyebilmesi ilkesi artık geçerli değildir. Diğer yandan kayıt altına alınma, gözetleme mekanizmaları artık çift yönlü çalışmaktadır. Tüm bu gelişmeler yükseköğretimde artık iktidar ilişkilerinin değişmeye başladığı göstermektedir. Üstelik tüm bu gelişmeler örgün öğretimin başlamasıyla tamamıyla son bulmaz. Çünkü artık cin şiseden çıkmış ve yeni öğretim yöntemi deneyimlenmiştir.

Modern öğretim kurumu olarak üniversiteler değişen mekân ve iletişim biçimine uygun bir formda kendilerini yeniden üretmek zorundadırlar. Belki bir çözüm önerisi olarak, öğrencilerin sisteme gönüllü katılımlarını teşvik etmek en öncelikli mesele olmalıdır. “Gönüllü katılım” bir yandan daha yatay ve eşitlikçi bir uygulama biçimi anlamına gelirken öbür taraftan mevcut sistemin kendisini yenileyebilmesi için de önemli bir fırsattır. Üstelik gönüllü ve aktif katılım, örgün öğretimde olanın

tersine iktidar içirmeden öğrenme sağlayabilecek bir mekanizmadır. Böylece mevcut öğretim sistemi statik ve geleneksel durumundan kurtularak bağlantısal ve dijital öğrenme ortamına ve yeni yatay ontolojiye uygun bir tarzda kendisini yenileyebilir. Bunun için akademik otoritelerin uzaktan öğretimin dijital mekanına odaklanarak, mevcut devamsızlık ve kısa süreye sıkıştırılmış sınav uygulamalarından vazgeçmeleri ve öğrencilerin sisteme aktif ve gönüllü katılımlarına odaklanmaları gerekmektedir.

Bununla birlikte tam tersi olarak dijital araçlar akademik iktidarın elinde beklendiğinden çok farklı sonuç verecek bir biçimde, örneğin şu anda denetlenemeyen tüm özel alanların da -dijital araçlarla- denetlenmesini içine alacak şekilde genişlerse bu durum öğretim sistemini çok daha hiyerarşik bir yapıya da büründürülebilir. Bu panopticonun tüm öğretim sisteminin merkezine yerleşmesi anlamına gelecektir. Doğal olarak bu olduğunda -gözetlenen tüm öznelerde olduğu gibi- öğrenci davranışlarında da sahteleşme ve otoriteye karşı sinikleşme oluşabilir. Kendi gücünü sınırlandırmayan bir iktidar öğrencilerde etik dışı davranışlara mı neden olacak yoksa dijitalleşme ve daha yatay bir ontolojiyle birlikte öğrencilerde etik bir davranış zemini mi oluşacak? Öğretim sistemine hangi unsur hâkim olacak? Zorunluluk mu rıza mı? Zorlama mı yoksa gönüllü katılım mı? Yeni uzaktan öğrenme ortamları gerçekten yatay bir etkileşime neden olacak mı? Bu soruların cevabını yeni enformasyon teknolojilerine karşı, tarafların göstereceği demokratik veya otokratik tepkiler verecektir.

Kaynakça

- Apple, W.M. (2012). *Eğitim ve İktidar*. (E. Bulut, Çev.) Kalkedon Yayınları.
- Ateşoğlu, N. (2022). *Mikro Direnişler: Eleştirel Bir Pedagoji İncelemesi*. Kriter Yayınevi.
- Besley, T. (2005). Foucault, truth telling and Technologies of the self in schools. *Journal of Educational Enquiry*, 6, 1, 76-89.
- Birchall, C. (2017). Shareveillance: the dangers of openly sharing and covertly collecting data. *University of Minnesota Press*.
- Bozkurt, A. (2019). Ağ toplumu ve öğrenme: Bağlantıcılık. *Akademik Bilişim*. (S. 601-606).
- Clinton, G., Lee, E., & Logan, R. (2011). Connectivism as a Framework for Creative Productivity in Instructional Technology. *In Advanced Learning Technologies (ICALT)*, 2011 11th IEEE International Conference on (pp. 166-170). IEEE.
- De Certeau, M. (2009). *Gündelik Hayatın Keşfi I, Eylem, Uygulama, Üretim Sanatları*. (L.A. Özcan, Çev.) Dost Kitabevi Yayınları.
- De Landa, M. (2018). *Yeni Bir Toplum Felsefesi*. (S. Çalıcı, Çev.) Kolektif Kitap.
- Deleuze G. (2021). Kontrol toplumunu, sanat ve direnme eylemi. <https://www.youtube.com/watch?v=JgMOjjOdNmU&t=55s>. Accessed 1 October 2020.
- Downes, S. (2011). 'Connectivism' and Connective Knowledge. http://www.huffingtonpost.com/stephen-downes/connectivism-and-connecti_b_804653.html
- Fawns, T. (2019). Postdigital Education in Design and Practice. *Postdigit Sci Educ* 1, 132–145. <https://doi.org/10.1007/s42438-018-0021-8>
- Feenberg, A. (2017). The online education controversy and the future of the university. *Foundations of Science*, 22(2), 363–371. <https://doi.org/10.1007/s10699-015-9444-9>.
- Freire, P. (2019). *Ezilenlerin Pedagojisi*. (D. Hattatoğlu ve E. Özbek Çev.) Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2013). *Güvenlik, Toprak, Nüfus. Collige De France Dersleri (1977-1978)*, (F. Taylan, Çev.) İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M. (2016). *Özne ve İktidar*. (I. Ergüden, O. Akınbay, Çev.) Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2019). *Hapishanelerin Doğuşu*. (M.A. Kılıçbay, Çev.) İmge Kitapevi.
- Gatto, J.T. (2019). *Aptallaştırın Eğitim*. (S. Behçet, Çev.) Pedagoji Yayınları.
- Gatto, J.T. (2020). *Eğitim: Bir Kitle İmha Silahı, Zorunlu Eğitimin Karanlık Dünyasında Bir Yolculuk*. (M.A. Özkan, Çev.) Edam Yayınları.
- Hollander, J. B. (2021). The pandemic is taking higher education back to school. *University World News*, 23 January.
- Jandrić, P., Knox J., Besley T., Ryberg, T., Suoranta, J. & Hayes, S. (2018) Postdigital science and education, *Educational Philosophy and Theory*, 50:10, 893-899, DOI: 10.1080/00131857.2018.1454000
- Knox, J. (2019). What Does the 'Postdigital' Mean for Education? Three Critical Perspectives on the Digital, with Implications for Educational Research and Practice. *Postdigit SciEduc* 1, 357-370 (2019).
- Kop, R. (2011). The challenges to connectivist learning on open online networks: Learning experiences during a massive open online course. *The International Review of Research in Open and Distance Learning*, 12 (3), 19-38. <http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/882/1689>
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 170–189. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1156348>
- McLuhan, M. (1967). *The Medium is The Message, The Extensions of Man*. McGraw-Hill Paperback

- Nozick, R. (1993). *The nature of rationality*, Princeton University Press.
- Rose, E. (2017). Cause for optimism: engaging in a vital conversation about online learning. *Foundations of Science*, 22(2), 373-376. <https://doi.org/10.1007/s10699-015-9445-8>.
- Siemens, G. (2004). Connectivism: A learning theory for the digital age. <http://www.elearnspace.org/Articles/connectivism.htm>.
- Tüzün, F., & Yörük-Toraman, N. (2021). Pandemi döneminde uzaktan eğitim memnuniyetini etkileyen faktörler. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 14(3), 822–845.
- Ülger, K. (2021). Uzaktan eğitim modelinde karşılaşılan sorunlar-fırsatlar ve çözüm önerileri. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 393-412.
- Wach, E. (2013). Learning about qualitative document analysis. <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/20.500.12413/2989/PP%20In-Brief%2013%20QDA%20FINAL2.pdf?sequence=4>

Extended Abstract

In this study, it is discussed how the power relationship between students and academicians in universities can change with the virtualization of the learning environment. In this study, the teaching space is used to mean the environment that mediates learning. The learning environment can be a place such as concrete classrooms, or it can be virtual digital spaces where students and academicians can see or only hear each other remotely through digital tools. The distance education process experienced all over the world, with the force of the Covid-19 pandemic, has had many consequences. For example, many problems emerged such as unequal access to educational opportunities, the inability to provide real learning (Ülger, 2021), the tendency to memorization and cheating and the inadequacy of universities to prevent them (Tüzün & Yörük-Toraman, 2021). However, it is seen that the same process also transforms and restructures the interaction between students and academics. Online learning caused the power relations between students and academicians to change in favor of students and a much more horizontal relationship style to prevail compared to the past (Ateşoğlu, 2022, p. 130). Whether or not this new situation causes a reduction in the quality of teaching, bracketed out, may have consequences beyond simply a change of communication style.

When McLuhan says, “Medium is the message”, he wants to explain that the medium in which the communication takes place not only conveys the message to be conveyed but also implicitly gives other directives to those who receive and give the message. “Space/Medium” is one of the basic elements in power relations. All power practices are immanent in space. Because those who own space-medium are sovereigns who have power. Thus, while those in power can store all their gains, those who are subject to it are deprived of this opportunity (De Certeau, 2009, p. 54). Those who are subject to power - students in this study - need to be sent to a certain place that does not belong to them so that they can be easily supervised (De Landa, 2018, p. 130). The structure of the classrooms and lecture halls and the position of the academician against the students have a vertical hierarchy, and this means a space design that will give a sense of surveillance similar to the panopticon. The behavior of the students as the observed subject, therefore, often tends to become unnatural. For students, this is a kind of self-limitation and difference.

The reason for this is that the students want to determine their own reactions by putting the "normals" of the academic power that owns the place in the center. Here, students -at least for a certain period of time- suppress their personal thoughts or prefer to appear different (Ateşoğlu, 2022). In such a decision-making process, students put an instrumental rationality into action by suspending their values - at least for a certain period - and performing a formal cause-effect analysis. At the end of the analysis made here, a suitable behavior style is preferred, and its benefit is focused on (Nozick, 1993, p. 133). Therefore, this situation harms the naturalness of communication between academicians and students and turns into a relationship that includes power. For students, the situation is embodied in bracketing values and focusing on graduation. This form of relationship and interaction, which naturally includes power, causes unethical behavior in students.

However, online learning which the pandemic accelerated, seems to have changed and reshaped all these relationships. In its simplest sense, digital learning is learning using digitally created information (Fawns, 2019, p. 144). At a point where digital learning has become so widespread, naturally the relations between academics and students have begun to change. As Fawns (2019) argues about Ward and Dreyfus, today learning goes beyond the classroom and the computer, blending face-to-face and online, asynchronous and simultaneous, bodily and cognitive forms (p. 136). Learning now takes place with others, interacting with other people inside and outside the classroom, or using a digital network, either singularly or reciprocally – a disproportionate combination of all this, in a hybrid and continuous way.

These findings show us that with the spread of digital learning, the perception of time and space in learning has begun to change significantly. Justifying McLuhan's (1967) prophecy, this change in the teaching tool has begun to reconstruct the whole form of relationship in the teaching process. When the teaching medium (environment) changes, all communication and interaction change accordingly, and all the implicit messages marked by the previous communication environment are replaced by the implicit messages of the new teaching environment. In short, when the communication tool is changed, it is not only a simple communication channel change but also a context change in which the new communication tool sets its own rules.

According to Foucault and his followers, the current education system is based on surveillance, unattended and non-interactive transmission, and a hierarchy brought about by the form of communication in classroom/amphitheater environments. However, all these structural elements containing hierarchies can find application especially in areas that cover a certain concrete space, namely in classrooms and lecture halls. As Deleuze states, disciplinary societies need closure centers (2021). Schools are places where students have to stay for a certain period and in this respect, they have turned into a kind of disciplinary space (Foucault, 2016, p. 151). Factors such as counting the students -like attendance requirements- classifying them -successful and unsuccessful- are among the important elements of the disciplinary society regarding the determination of the place. Therefore, the natural result of the traditional space-oriented education system is the vertical communication form.

The authority established over the use of space (Foucault), the undemocratic communication style (Apple) or the teaching system based on transfer (Freire) and pacifying students (Gatto) are rendered ineffective by the use of distance digital learning tools. First of all, the old concrete space and its relationship form disappeared. Secondly, the examination system for transferring and asking back what is transferred is now dysfunctional. It has become easier to pass the courses, and now the recorded courses can be watched from anywhere and

as many times as desired. Attendance, missing a lesson, not understanding the subject, failing the exams and all academic authorities that can be formed through these become ineffective.

Today, digitalization has permeated unexpectedly in all areas of life, so it is necessary to think of digital tools as a more horizontal instrument that everyone uses to strengthen their own position, rather than a vertical instrument used by those who have power over others. Therefore, the digital learning method is not a technology that serves to classify, compare and evaluate students today. Today, it turns into a tool that equates academics and students. This is a new and more horizontal approach to traditional orthodox education.

Digital is now everywhere in life. Students are always online. This means blazing fast communication and constant connectivity. Because now everyone is in their own space and the principle that the owner of the space can determine the behaviour of others is no longer valid. On the other hand, recording and surveillance mechanisms now work bi-directionally. All these developments show that the power relations in higher education have begun to change. Moreover, all these developments do not come to an end with the beginning of formal education. Because now the genie is out of the bottle and the new teaching method has been experienced.

As a modern education institution, universities have to reproduce themselves in a form suitable for the changing space and communication style. Perhaps as a solution proposal, encouraging students' voluntary participation in the system should be the top priority. While "Voluntary participation" means a more horizontal and egalitarian form of practice, it is also an important opportunity for the existing system to renew itself. Moreover, voluntary and active participation is a mechanism that can provide learning without power, unlike in formal education. Thus, the current teaching system can get rid of its static and traditional situation and renew itself in a way suitable for the connective and digital learning environment and the new horizontal ontology. Academic authorities should now focus on the digital space of distance education and the active and voluntary participation of students in the system, and abandon practices such as absenteeism and short-term exam system.